

УДК 377.8:364-322

**Т. С. Ткачук**

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ У ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Проблему виховання гуманістичних цінностей студентської молоді актуалізують сучасні глобальні об'єктивні процеси зміни цінностей, які складають фундамент кожної культури й цивілізації. У цих умовах традиційні педагогічні підходи й концепції виховання втрачають свою науково-практичну значущість, якщо при їх використанні не враховуються соціальний та історико-культурний аспекти розвитку особистості, що ґрунтуються на відповідній парадигмі. Такою освітньо-виховною парадигмою стає ідея про виховання як процес інтеріоризації загальнолюдських цінностей, оскільки саме таке виховання є механізмом, який інтегрує соціалізаційно-середовищні та інкультураційні дії в єдиний педагогічний континуум.

Незважаючи на вагомі здобутки зарубіжних та вітчизняних учених, практиків (І. Аносов, Г. Балл, І. Бех, Л. Ваховський, Н. Гавриш, І. Зязюн, В. Курило, О. Пехота, С. Савченко, Г. Селевко та ін.) щодо загальних питань волонтерства, ще не сформовано цілісну та технологічно обґрунтовану концепцію розвитку, виховання, залучення та підтримки волонтерів з числа студентської молоді, що стосується питань формування елементів спрямованості особистості студентської молоді на основі гуманістичних цінностей; соціокультурні, психологічні й педагогічні умови формування гуманізму в студентів педагогічних ВНЗ; критерії та рівні формування гуманістичних цінностей у майбутніх учителів; соціально-педагогічна робота волонтерських груп в умовах вищого навчального закладу тощо.

Проблему нашого дослідження визначають такі протиріччя між: різнобічною дослідженістю проблеми цінностей з боку соціально-філософських, культурологічних, психологічних, педагогічних наук загалом і недостатньою теоретичною розробленістю проблеми формування гуманістичних цінностей у студентів у процесі освіти-виховання у вищій педагогічній школі; закладеними у зміст освіти-виховання гуманістичними цінностями й недостатнім використанням їхнього потенціалу в навчально-виховному процесі вищої школи, зокрема, педагогічних коледжів як першої їх ланки; посиленням орієнтації молоді на західні зразки життя й традиційною вітчизняною ментальністю організації виховної роботи, спрямованої на реалізацію духовних цінностей.

Здійснене нами вивчення теоретико-методологічних засад виховання гуманістичних цінностей у студентів педагогічного коледжу засобами

волонтерської діяльності дозволило нам зробити низку висновків узагальнювального характеру. Вони стосуються, по-перше, результатів аналітико-синтетичного аналізу феномену гуманістичних цінностей та їх створення в межах концепції формування цінностей відповідно з об'єктивно-суб'єктивними соціально-педагогічними механізмами; по-друге, вивчення способу життя й цінностей сучасної студентської молоді, що дозволяє охарактеризувати її як суб'єкта цілеспрямованого ціннісно-гуманістичного виховання у ВНЗ; по-третє, відображення ціннісно-гуманістичного потенціалу волонтерства, що дає підстави вважати його особливим ефективним соціальним інститутом виховання студентської молоді й, урешті-решт, по-четверте, конструювання організаційної моделі педагогічної волонтерської діяльності студентів коледжів з метою виховання в них гуманістичних цінностей.

У своїй сукупності отримана наукова інформація й становила теоретико-методологічні засади нашого дослідження.

Проблема виховання гуманістичних цінностей молоді має достатньо актуальний характер, оскільки вона ще не знайшла свого розв'язання в сучасній педагогічній теорії й практиці. Науковий пошук вирішення проблеми виховання гуманістичних цінностей студентів вищої школи в процесі різних видів соціально спрямованої педагогічної діяльності, на думку більшості вчених, повинен бути спрямований на розв'язання суперечностей між: широким підходом філософських, психологічних, педагогічних досліджень до проблеми цінностей загалом і недостатньою дослідженістю проблеми формування гуманістичних цінностей у студентів у процесі освіти-виховання в системі вищої педагогічної освіти; закладеними в зміст освіти-виховання гуманістичними цінностями й недостатнім використанням їхнього потенціалу в навчально-виховному процесі вищої школи; посиленням орієнтації молоді на західні зразки життя й традиційною вітчизняною ментальністю, спрямованою на реалізацію духовних цінностей. Разом з тим, з достатнім ступенем імовірності можна стверджувати, що феномен виховання гуманістичних цінностей можна зрозуміти й розкрити в категоріальній єдності з такими поняттями, як цінність, гуманізм, гуманістична цінність, гуманістичне виховання. Суть указаних категорій у цьому дослідженні представлена такою низкою понять [2]. Цінність – критерій і способи оцінки позитивної або негативної значущості об'єктів навколишнього світу для суб'єкта, виражені в моральних принципах і нормах, ідеалах, настановах, цілях. Гуманізм – система переконань, що історично змінюється, визнає цінність людини як особистості, уважає благо людини критерієм оцінки соціуму, а принципи людяності бажаною нормою стосунків між людьми. Гуманістична цінність – сукупність загальнолюдських моральних якостей, які утворюють смисложиттєве ядро особистості, що визначає її ставлення до себе, світу та інших людей. Гуманістичне виховання – процес інтеріоризації гуманістичних цінностей, метою й результатом якого є певний рівень їхньої сформованості. Через розкриття сутнісних

особливостей наведеної вище низки понять виявилось можливим сконструювати систему структури гуманістичних цінностей студентів педагогічного коледжу й розкрити систему соціально-психологічних механізмів, які істотно-визначальним чином впливають на виховання гуманістичних цінностей у студентській молоді в сучасних умовах. Структура системи гуманістичних цінностей студентів педагогічних коледжів представлена двома підструктурами: 1) підструктура загальногуманістичних цінностей; 2) підструктура професійно-педагогічних гуманістичних цінностей (універсальні, базові гуманістичні педагогічні цінності; цінності професійного володіння педагогічним спілкуванням; цінності – складники педагогічної культури). Система механізмів виховання гуманістичних цінностей має багаторівневий характер і містить: 1) на філософсько-соціологічному рівні – кризовий механізм з підмеханізмами співвідношення суспільних та індивідуально-особистісних цінностей, конкуренція реальності, цілепокладання, трансформації конфліктів, базової соціалізації; 2) на загальнонауковому рівні – механізм акмеологічної підтримки особистості; 3) на конкретно-науковому рівні – механізм інтеріоризації цінностей.

Ефективна організація процесу виховання гуманістичних цінностей у студентів неможлива без усебічного глибоко наукового знання про головний суб'єкт цього процесу – самого студента. Нами з урахуванням предмета її дослідження розглядається феномен студентства в межах загальнонаукової парадигми способу життя. Встановлено, що стосовно студентської молоді категорія способу життя дозволяє виділити визначальну сукупність чинників життєдіяльності молодих людей та оцінити реальну картину соціокультурної динаміки в зіставленні з минулим і можливим майбутнім станом культури й суспільства, який сьогодні в планетарному масштабі зазнає кризові стани породження, підтримки й зміни соціокультурних норм, цінностей, зразків життєдіяльності. Іншими словами, спосіб життя студентської молоді – це її динамічний соціокультурний портрет, представлений через процеси життєдіяльності студентів у певних умовах. Як і будь-який соціокультурний феномен, спосіб життя студентської молоді нескінченно різноманітний. Проте здійснений аналіз гуманістичних цінностей у структурі способу життя показав, що гуманістичні цінності утілюють у собі морально-гуманістичні ідеали, які несуть програму розвитку особистості й програмують, визначають смислові підстави життєдіяльності молодої людини. Відбувається це тільки в тому випадку, якщо особистість студента, будучи суб'єктом діяльності, реалізує в ній свій гуманістичний спосіб життя, готовність брати на себе відповідальність за інших і за майбутнє суспільства, діяти незалежно від приватних обставин і ситуацій, що складаються в її житті, творити їх, наповнювати гуманістичним змістом, виробляти гуманістичну стратегію й перетворювати себе як гуманну особистість. Сучасне українське студентство формується під впливом глобальної особливості, характерної

для нашого суспільства, пов'язаної з наявністю двох протилежних тенденцій: з одного боку, це поширення стандартів універсального способу життя, що є наслідком глобалізації; з іншого – прагнення до національно-державної суверенізації та етнокультурної ідентичності. У зв'язку з цим студентство – значна частина української молоді, яка є „майбутнім у сьогодні”. Будучи джерелом поповнення інтелігенції, студентство розглядається ініціатором нововведень, ціннісні орієнтації якого корінним чином впливають на перспективи розвитку суспільства загалом. Разом з тим, студентству властиві такі особливості особистісної ідентифікації, як нестійкість, відсутність остаточної сформованості, лабільність, вища, порівняно із старшими віковими групами, реактивність щодо змін, які відбуваються в соціокультурному середовищі. Нинішнє покоління українського студентства в багатьох аспектах ціннісно-гуманістичного характеру ще до кінця не визначилося [3]. З одного боку, воно вільне від певних морально-гуманістичних норм, ідеалів, установок і цінностей, а з іншого, – студентська молодь здатна до активного сприйняття всього нового й прогресивного. Також необхідно констатувати, що виділення й аналіз ціннісно-гуманістичних особливостей у структурі способу життя студентської молоді розгортає нові можливості для розробки ефективних систем соціального регулювання суспільної діяльності студентів в освітньо-виховному процесі вищої педагогічної школи, для вирішення актуальних завдань їхнього ціннісно-гуманістичного виховання. У якості однієї з таких ефективних систем соціально-педагогічного регулювання нами й розглядається виховання гуманістичних цінностей у студентів педагогічного коледжу в процесі волонтерської діяльності як особливого виду суспільно-педагогічної діяльності.

Наше припущення про те, що волонтерська діяльність є ефективним засобом ціннісно-гуманістичного виховання студентської молоді, базувалося на тому факті, що волонтерство володіє величезним ціннісно-гуманістичним потенціалом і в умовах суспільства перехідного типу сприяє формуванню гуманістичних цінностей молоді на основі особистого морально-гуманістичного досвіду. Крім того, використання волонтерства як засобу гуманістичного виховання відповідає сучасному уявленню про виховання як про процес інтеріоризації загальнолюдських цінностей. Як відзначають більшість сучасних учених-педагогів, традиційні педагогічні підходи й концепції втрачають свою науково-практичну значущість, якщо при їх використанні не беруться в розрахунок соціальний та історико-культурний аспекти розвитку особистості [1]. Концепція, на яку ми спираємося, позбавлена вказаних недоліків, оскільки в ній вихованням є механізм, який інтегрує соціалізаційно-середовищні та інкультуралізаційні впливи в єдиний педагогічний континуум. У ньому волонтерська діяльність представлена відповідним засобом через його педагогічний характер. У зв'язку з цим правомірно говорити про студентське педагогічне волонтерство, під яким ми розуміємо суспільно-педагогічне

явище добровільної лідерської участі студентів педагогічних навчальних закладів у процесі надання соціально-педагогічної допомоги всім, хто її потребує, на добровільних і безкорисливих началах.

Погляд на волонтерську діяльність у вищому педагогічному навчальному закладі як на добровільну діяльність студентів у соціальних дитячо-молодіжних інституціях і установах для реалізації загальнонаціональних та регіональних програм і проєктів соціально-педагогічної, освітньо-виховної спрямованості, дозволив нам сконструювати модель організації педагогічної волонтерської діяльності з метою подальшого її впровадження в практику виховання гуманістичних цінностей у студентів педагогічних коледжів. При побудові вказаної моделі ми спиралися на загальну теорію організаторської діяльності, згідно з якою організаторська діяльність припускає виконання системи дій з включення суб'єктів у різні види діяльності, створення колективу й організацію спільної діяльності та містить певні структурні компоненти (суб'єкти діяльності, умови забезпечення результативності діяльності, організаційні форми діяльності). Відповідно до цього розроблена нами модель організації педагогічної волонтерської діяльності студентів коледжів має трикомпонентну структуру: 1) суб'єкти діяльності (студенти-волонтери, стійка пара волонтер – „вихованець”, волонтери-консультанти, первинна волонтерська студентська група, центр соціальних ініціатив коледжу, третій сектор); 2) організаційні умови забезпечення результативності діяльності (залучення студентів до педагогічної волонтерської діяльності; підготовка студентів до педагогічної волонтерської діяльності; підготовка консультантів-координаторів педагогічної волонтерської діяльності; 3) організаційні форми (варіанти організації позитивної активності суб'єктів педагогічної волонтерської діяльності, спрямовані на вирішення відповідного бінарного завдання надання добровільної освітньо-виховної допомоги клієнтам і сприяння формуванню ціннісно-гуманістичної особистісної та професійної спрямованості майбутніх педагогів).

#### **Список використаної літератури**

**1. Безпалько О. В.** Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : Навч. посіб. – К. : Логос, 2003. – 134 с. **2. Волонтерство.** Порадник для організатора волонтерського руху / Т. Л. Лях, О. В. Безпалько, Н. В. Заверіко, І. Д. Зверева, Н. В. Зімовець та ін. – К. : ВГЦ „Волонтер”, 2001. – 176 с. **3. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку** / Вайнола Р. Х., Капська А. Й., Комарова Н. М. та ін. – К. : Академпрес, 1999. – 112 с. **4. Голованова Т. П.** Волонтерство в соціальній роботі як феномен цивілізованого суспільства / Т. П. Голованова, Ю. А. Гапон. – Запоріжжя, 1996. – 134 с.

**Ткачук Т. С. Методологічні засади виховання гуманістичних цінностей у студентів педагогічних коледжів у процесі волонтерської діяльності**

У статті уточнено й доповнено категоріальну сутність гуманістичної цінності та її виховання в контексті системи сучасних об'єктивно-суб'єктивних соціально-педагогічних механізмів. На основі розробленого критеріального апарату автором охарактеризовано особливості способу життя та життєві цінності студентів педколеджу, відображено ціннісно-гуманістичний потенціал волонтерства як особливого ефективного соціального інституту виховання студентської молоді. Запропоновано авторську модель організації педагогічної волонтерської діяльності, адекватну парадигмі інтеріоризації гуманістичних цінностей.

*Ключові слова:* волонтерська діяльність, гуманістична цінність, студентська молодь.

**Ткачук Т. С. Методологические основы воспитания гуманистических ценностей у студентов педагогических колледжей в процессе волонтерской деятельности**

В статье уточнена и дополнена категориальная сущность гуманистической ценности и ее воспитания в контексте системы современных объективно-субъективных социально-педагогических механизмов. На основе разработанного критериального аппарата автором охарактеризовано особенности образа жизни и жизненные ценности студентов педколледжа, отражен ценностно-гуманистический потенциал волонтерства как особого эффективного социального института воспитания студенческой молодежи. Предложено авторскую модель организации педагогической волонтерской деятельности, адекватную парадигме интериоризации гуманистических ценностей.

*Ключевые слова:* волонтерская деятельность, гуманистическая ценность, студенческая молодежь.

**Tkachuk T. S. Methodological Basis of Humanistic Values Education among Students of Teacher Training Colleges in the Process of Volunteering**

The article were clarified and supplemented the categorical nature of humanistic values and her upbringing in the context of modern objective-subjective social and educational mechanisms. On the basis of criteria developed by the author of the apparatus features described lifestyles and values of life of students teachers' college, reflects the values and humanistic potential of volunteerism as a special social institution of effective education of students. Asked the author's model of organizing educational volunteer activities, adequate paradigm of internalization of humanistic values.

*Key words:* volunteering, humanistic values, students.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.